

Wybory do sejmiku województwa śląskiego w 1998 i 2002. Niespójne województwo

Wprowadzenie

Restytucja samorządu terytorialnego stanowiła jeden z istotnych elementów przemian systemowych. Podstawowe założenia w tym zakresie zostały wynegocjowane w toku obrad Okrągłego Stołu w ramach grupy roboczej ds. samorządu terytorialnego. Potwierdzeniem zmian była nowelizacja ustawy zasadniczej z grudnia 1989 r., która stworzyła konstytucyjną podstawę przywrócenia udziału samorządu terytorialnego w sprawowaniu władzy publicznej^[2]. W dniu 8 marca 1990 r. Sejm zmodyfikował art. 5 konstytucji (nadano mu brzmienie: „Rzeczpospolita Polska gwarantuje udział samorządu terytorialnego w sprawowaniu władzy”) oraz uzupełnił ją rozdziałem dotyczącym samorządu. Jednocześnie uchwalono dwa fundamentalne dla polskiej samorządności akty prawne – ustawę o samorządzie terytorialnym oraz ordynację wyborczą do rad gmin^[3]. Dzięki temu już w maju 1990 r. możliwe było przeprowadzenie pierwszych w pełni demokratycznych wyborów do rad gmin, a nowo powstałe gminy stały się istotnym elementem systemu ustrojowego RP. Dalszą częścią

[1] ORCID: 0000-0003-1911-1125.

[2] J. Adamiak, *Samorząd terytorialny w systemie władzy publicznej*, [w:] *Samorząd terytorialny w procesie rozwoju regionalnego i lokalnego*, W. Kosiedowski (red.), Toruń 2005, s. 66.

[3] P. Antkowiak, *Restytucja samorządu terytorialnego i specjalnego w Polsce. Sukces czy porażka polskiej transformacji systemowej?*, [w:] *25 lat polskiej transformacji systemowej – dokonania i wyzwania*, J. Kornaś, Ł. Danel (red.), Kraków 2014, s. 139.

procesu budowy samorządu terytorialnego było uchwalenie ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym oraz ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie wojewódzkim. Wprowadzona w życie 1 stycznia 1999 r. reforma administracji publicznej na nowo ukształtowała ustrój terytorialny Polski.

Nowa trójszczeblowa struktura administracyjna państwa niewątpliwie pozytywnie wpłynęła na zarządzanie państwem i budowę społeczeństwa obywatelskiego, a stworzenie 16 stosunkowo dużych województw miało ułatwić podejmowanie współpracy międzynarodowej w kontekście postępujących procesów integracji europejskiej oraz umożliwić pełniejsze wykorzystanie instrumentów prawnych i ekonomicznych oferowanych przez Unię Europejską^[4]. Nie można jednak zapominać o fakcie, że zmiana liczby województw przyczyniła się do stworzenia jednostek o znacznym stopniu niekoherencji, nie tylko w odniesieniu do sfery społecznej i gospodarczej, ale również tożsamościowej. Nowo powstałe województwo śląskie utworzono z terenów województw: bielskiego, częstochowskiego i katowickiego, a w jego skład weszło pięć różnych krain historycznych (Górny Śląsk, Zagłębie Dąbrowskie, Śląsk Cieszyński, Żywiecczyzna i Ziemia Częstochowska)^[5]. Dodatkowo, swoją odmienność podkreślali również mieszkańcy terenów byłego województwa bielskiego^[6]. W ten sposób na stosunkowo niewielkim obszarze (około 12,3 tysięcy km² powierzchni) skupiono ponad 4,8 miliona mieszkańców o odrębnej tożsamości, a co z tym związane, o odrębnych wzorcach zachowań wyborczych. Zresztą zauważali to sami twórcy reformy rozważający na różnym etapie stworzenie województwa katowickiego z Katowicami i Opolem (wariant 12 dużych województw-regionów) bądź też pozostawienie wyodrębnionego województwa częstochowskiego (wariant 25 województw)^[7]. Ze względu na ambicje niektórych

[4] J. Płoskonka, *Polska Administracja Publiczna po reformie*, Warszawa 1999, s. 11-13.

[5] J. Mielewczyk, *Czy Górny Śląsk jest zwyczajową nazwą województwa śląskiego?*, „Vademecum Śląsk: Badania Śląskoznawcze” 2013, nr 1, s. 168.

[6] M. Marmola, „*U nos po starymu*”: wybory do sejmiku województwa śląskiego, *Gra o regiony 2014: wybory do sejmików województw*, [w:] R. Alberski, M. Cichosz (red.), Wrocław 2017, s. 226.

[7] Zob. np. M. Koter, *Za jakim modelem podziału terytorialnego opowiedzieć się? Wnioski doświadczeń przeszłości oraz wzorców europejskich*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia

jednostek i interes polityczny ugrupowań politycznych (AWS i SLD) oraz pod presją ze strony prezydenta A. Kwaśniewskiego wybrano jednak kompromisowe rozwiązanie i 16 dużych województw, silnie zróżnicowanych pod względem powierzchni, liczby ludności oraz potencjału gospodarczego^[8].

Cel prezentowanego opracowania stanowi ukazanie specyfiki wyborów do sejmiku województwa śląskiego w kontekście tendencji ogólnopolskich oraz prześledzenie zmian struktury poparcia dla sił politycznych w poszczególnych subregionach tego województwa w elekcjach z 1998 i 2002 r.

Instytucjonalne uwarunkowania rywalizacji i charakterystyka podmiotów rywalizujących w wyborach do sejmiku

Wybory samorządowe z 1998 roku stanowiły podsumowanie ośmioletnich prac rządowych nad reformą samorządu terytorialnego i, jak słusznie wskazuje Tomasz Zarzycki, „zapoczątkowały zupełnie nowy rozdział w historii polskiej demokracji lokalnej”^[9]. Po raz pierwszy obywatele mogli wybierać swoich przedstawicieli na trzech poziomach – gminnym, powiatowym i wojewódzkim^[10]. W przypadku sejmiku województwa śląskiego oznaczało to, że do obsadzenia pozostawało 78 mandatów w 11 okręgach wyborczych, w których wybierano od 5 do 10 radnych. Co istotne, samo głosowanie wiązało się z pewną dezorientacją elektoratu, a spora część wyborców nie tylko miała problemy z określeniem kompetencji nowo wybieranych organów, ale nawet z odróżnieniem poszczególnych głosowań (szczególnie, że wybory odbywały się na kilka miesięcy przed powołaniem do życia powiatów i nowych województw)^[11].

Geographica Socio-Oeconomica” 1999, nr 1, s. 7-29; B. Jałowiecki, *Przestrzeń historyczna, regionalizm, regionalizacja*, „Studia Regionalne i Lokalne” 1996, nr 17 (50), s. 19-88.

[8] Zob. np. J. Wendt, *Terytorializacja władzy barierą rozwoju regionalnego*, [w:] *Przekształcenia regionalnych struktur funkcjonalno-przestrzennych*, T. 5, Wrocław 2001, s. 439-440.

[9] T. Zarycki, *Wybory samorządowe w 1998 r.*, [w:] *Decentralizacja terytorialnej organizacji kraju: założenia, przygotowanie, ustawodawstwo*, G. Gorzelak (red.), Warszawa 1999, s. 39.

[10] Ustawa z dnia 16 lipca 1998 r. Ordynacja wyborcza do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw (Dz.U. 1998, nr 95, poz. 602).

[11] T. Zarycki, *Wybory samorządowe w 1998 r.*, dz. cyt., s. 40.

Cztery lata później, oprócz zmian związanych z bezpośrednim wyborem wójtów, burmistrzów i prezydentów miast, dokonano zmiany w liczebności radnych w sejmikach. W kontekście woj. śląskiego oznaczało to wybór 48 radnych sejmikowych w 7 okręgach wyborczych.

Tabela 14.1. Liczba okręgów i ich granice w wyborach do sejmiku województwa śląskiego w latach 1998-2002.

Wybory 1998			Wybory 2002		
Okręg	Granice okręgu	Liczba mandatów	Okręg	Granice okręgu	Liczba mandatów
1	Jastrzębie-Zdrój, Rybnik, Żory, powiaty: raciborski, rybnicki, wodzisławski	10	1	Bielsko-Biała, powiaty: bielski, cieszyński, żywiecki	7
2	Bielsko-Biała, powiaty: żywiecki, bielski, cieszyński	10	2	Katowice, Mysłowice, Tychy, powiaty: pszczyński, bieruńsko-lęczyński	7
3	Zabrze, Ruda Śląska	6	3	Jastrzębie-Zdrój, Rybnik, Żory, powiaty: mikołowski, raciborski, rybnicki, wodzisławski	7
4	Katowice	5	4	Bytom, Gliwice, powiaty: gliwicki, lubliniecki, tarnogórski	7
5	Gliwice, powiat gliwicki	5	5	Chorzów, Siemianowice Śląskie, Świętochłowice, Piekary Śląskie, Ruda Śląska, Zabrze	7
6	Chorzów, Siemianowice Śląskie, Świętochłowice, Piekary Śląskie	5	6	Częstochowa, powiaty: częstochowski, kłobucki, myszkowski	6
7	Mysłowice, Tychy, powiaty: pszczyński, mikołowski, tyski	7	7	Dąbrowa Górnicza, Sosnowiec, Jaworzno, powiaty: będziński, zawierciański	7
8	Częstochowa, powiaty: częstochowski, kłobucki, myszkowski	9			

Wybory 1998			Wybory 2002		
Okręg	Granice okręgu	Liczba mandatów	Okręg	Granice okręgu	Liczba mandatów
9	Dąbrowa Górnicza, powiaty: będziński, zawierciański	6			
10	Bytom, powiaty: lubliński, tarnogórski	7			
11	Jaworzno, Sosnowiec	5			

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PKW.

W elekcji do sejmiku województwa śląskiego w 1998 r. udział wzięło 11 komitetów wyborczych, w tym 6 komitetów o zasięgu ogólnokrajowym (Sojusz Lewicy Demokratycznej, Akcja Wyborcza Solidarność, Unia Wolności, Przymierze Społeczne: PSL–UP–KPEiR, Ruch Patriotyczny Ojczyzna, Stowarzyszenie „Rodzina Polska”). Komitety te mogły skorzystać z prawa do używania jednolitego numeru dla swoich list wyborczych w wyborach sejmikowych. Oprócz nich w województwie śląskim wystartowało jeszcze 5 innych komitetów: regionalny Ruch Autonomii Śląska (okręgi 1, 4, 6, 7), Stowarzyszenie „Naprzód Śląsk” (okręg 1), Obywatelski Ruch Obrony Mieszkańców w Zabrzu (okręg 3), Przymierze dla Miasta Górnik Zabrze (okręg nr 3) oraz Komitet Wyborczy Osób Niepełnosprawnych (okręg nr 8). Co istotne, prace nad nowym podziałem administracyjnym kraju oraz wybory samorządowe z 1998 r. ujawniły pierwsze pęknięcia w stworzonej raptem rok wcześniej Akcji Wyborczej Solidarność (skutkujące choćby usunięciem KPN–Obozu Patriotycznego z szeregów AWS)^[12]. O stopniowej dekompozycji prawicy świadczył zresztą start Ruchu Patriotycznego Ojczyzna (skupiającego ROP, KPN–OP i mniejsze organizacje prawicowe), a także związanego z Radiem Maryja – Stowarzyszenia „Rodzina Polska”^[13].

Cztery lata później zwiększyła się liczba podmiotów startujących w wyborach do sejmiku śląskiego. W wyborach uczestniczyło 19 komitetów wyborczych,

[12] A. Dudek, *Historia polityczna Polski 1989-2015*, Kraków 2016, s. 389.

[13] A. K. Piasecki, *Wybory w Polsce 1989-2011*, Kraków 2012, s. 121.

w tym: 10 partyjnych lub koalicyjnych (Liga Polskich Rodzin, Samoobrona RP, KKW Sojusz Lewicy Demokratycznej – Unia Pracy, Alternatywa Partia Pracy, Polskie Stronnictwo Ludowe, Konserwatywno-Liberalna Partia Unia Polityki Realnej, Polska Unia Gospodarcza, Krajowa Partia Emerytów i Rencistów, KKW Platforma Obywatelska – Prawo i Sprawiedliwość oraz Konfederacja Polski Niepodległej), 2 komitety wyborcze organizacji (Ruch Autonomii Śląska oraz KW Stowarzyszenia Śląska Liga Walki z Rakim) oraz 7 komitetów wyborczych wyborców (Unia Samorządowa, Antyklerykalna Polska, Wspólnota Samorządowa Województwa Śląskiego, Niemcy Ziemi Górnośląskiej, Konfederacja Ruch Obrony Bezrobotnych RP, Razem Polsce oraz Liga Samorządowa Ziemi Jastrzębskiej).

Tabela 14.2. Podmioty uczestniczące w wyborach do sejmiku województwa śląskiego w 1998 i 2002 r.

Charakter podmiotów	Wybory 1998	Wybory 2002
Podmioty uczestniczące w wyborach (ogółem)	11	19
Komitety wyborcze partii politycznych (koalicji partii)	6	10
Komitety wyborcze organizacji	5	2
Komitety wyborcze wyborców	0	7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PKW.

Rezultaty wyborów i ich konsekwencje

Cechą charakterystyczną wyborów samorządowych z 1998 i 2002 r. była stosunkowo niska frekwencja. Choć w obu elekcjach była ona znacząco wyższa niż choćby w 1994 r., gdy w wyborach wzięła udział jedynie nieco ponad jedna trzecia obywateli, to nadal frekwencja była niższa niż w elekcji prezydenckiej z 1995 r. i parlamentarnej z 1997 r. W pierwszych wyborach sejmikowych (1998 r.) do urn wyborczych udało się jedynie 45,35% uprawnionych do głosowania. Odsetek ten spadł cztery lata później, osiągając ledwie 44,23%. Plusuje to elekcję samorządową w gronie wyborów drugorzędnych (*second-order*

elections)^[14], które cechują się: mniejszym zainteresowaniem mediów, niższym poziomem frekwencji wyborczej oraz niższym stopniem instytucjonalnej ważności przypisywanej przez elektorat^[15]. Co ciekawe, uczestnictwo wyborcze na obszarze województwa śląskiego w elekcjach z 1998 i 2002 r. było niższe niż średnia ogólnokrajowa. W wyborach sejmikowych z 1998 r. frekwencja wyborcza wyniosła 41,41%^[16], natomiast w wyborach sejmikowych z 2002 r. województwo śląskie było jedynym, w którym frekwencja nie przekroczyła 40% (wyniosła dokładnie 37,96% i była ponad 12 punktów proc. niższa niż w liderującym w tym zestawieniu województwie świętokrzyskim). O odrębności zachowań wyborczych na terenie województwa śląskiego mogą świadczyć też ogromne dysproporcje w poziomie uczestnictwa wyborczego w tej drugiej elekcji. Największy odsetek elektoratu (47,48%) głosował w okręgu nr 1, obejmującym Bielsko-Białą oraz powiaty: bielski, cieszyński, żywiecki (a więc terenach tożsamościowo bliższych Małopolsce). Dla porównania w okręgu nr 5 (Chorzów, Siemianowice Śląskie, Świętochłowice, Piekary Śląskie, Ruda Śląska, Zabrze), czyli obszarze z dużym odsetkiem ludności deklarującej tożsamość śląską, do urn wyborczych udało się jedynie 31,57%. Co ciekawe, poziomowi frekwencji drastycznie nie zwiększyło również wprowadzenie bezpośrednich wyborów wójtów, burmistrzów i prezydentów miast w 2002 r.

Wybory do sejmiku śląskiego z 1998 r. zdominowane zostały przez logikę ogólnokrajowej rywalizacji między prawicową Akcją Wyborczą Solidarność oraz lewicowym Sojuszem Lewicy Demokratycznej (obie formacje zdobyły po 31 mandatów w 75-osobowym sejmiku). W kampanii poruszano kwestie ogólnopolskie, co zresztą nie dziwiło w kontekście przywoływanej już w tekście

[14] K. Reif, H. Schmitt, *Nine Second-Order National Elections – a Conceptual Framework for the Analysis of European Election Results*, „European Journal of Political Research” 1980, vol. 8 (1).

[15] Zob. np. W. Wojtasik, *Drugorzędność wyborów samorządowych w teorii i badaniach empirycznych*, [w:] *Rola samorządu terytorialnego w modernizacji Polski*, M. Barański, A. Czyż, S. Kubas (red.), Katowice 2010.

[16] Obwieszczenie Wojewódzkiego Komisarza Wyborczego w Katowicach z dnia 21 października 1998 r. o wynikach wyborów do rad na obszarze województwa śląskiego oraz do Sejmu Województwa Śląskiego przeprowadzonych w dniu 11 października 1998 r. Dziennik Urzędowy Województwa Katowickiego, Nr 34 z dnia 25 listopada 1998 r.

niewielkiej świadomości większości elektoratu co do kompetencji wybieranych organów. Skalę sukcesu obu ugrupowań zwiększyły rozwiązania wprowadzone przez ordynację wyborczą. Pięcioprocentowy próg wyborczy, metoda d'Hondta zastosowana do transformacji głosów na mandaty oraz raczej niewielka liczba mandatów do obsadzenia w poszczególnych okręgach wpłynęły na dość dużą nadreprezentację obu ugrupowań w sejmiku. Dobry wynik wyborczy osiągnęła również Unia Wolności, która przy poparciu 14,56% zdobyła 12 miejsc na poziomie sejmiku. Rozwiązania wyborcze negatywnie rzutowały na wynik pozostałych formacji, które zarejestrowały swoje listy w całej Polsce. Choć próg wyborczy na poziomie sejmiku przekroczyły jeszcze dwa ugrupowania (Przymierze Społeczne oraz Rodzina Polska), to łącznie zdobyły one zaledwie jeden mandat. W okręgu częstochowskim przypadł on Ireneuszowi Skubisowi z Przymierza Społecznego. W podziale mandatów nie uczestniczyła natomiast Rodzina Polska, która w skali województwa zdobyła 5,25% głosów. Pozostałe formacje uzyskały wyniki poniżej progu, a ponad 2% głosów uzyskały jedynie Ruch Patriotyczny Ojczyzna (3,25%) oraz Ruch Autonomii Śląska (2,20%). Co istotne, regionalny komitet wystawił swoje listy jedynie w 4 z 11 okręgów. RAŚ zdołało zdobyć więcej niż 5% w okręgu nr 1 (7,00%), nr 6 (7,05%) oraz nr 7 (6,03%).

Tabela 14.3. Rozmiar nadreprezentacji w wyborach do sejmiku województwa śląskiego z 1998 r.

	AWS	SLD	UW	PS
Poparcie (%)	34,70	33,57	14,56	5,71
Mandaty w sejmiku (%)	41,33	41,33	16,00	1,33
Różnica	6,63	7,76	1,44	-4,38
Nadreprezentacja	0,19	0,23	0,10	-0,77

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PKW.

Wyniki głosowania w podziale na okręgi wyborcze doskonale obrazują wspomnianą na wstępie niespójność tożsamościową województwa, która implikuje także odmienną preferencję wyborczych. AWS uzyskała najlepszy wynik wyborczy w 8 z 11 okręgów, największą przewagę zdobywając w okręgu

mysłowickim, bielskim oraz chorzowskim. SLD zdecydowanie zwyciężył natomiast na obszarze Zagłębia Dąbrowskiego i w okręgu częstochowskim. W okręgach nr 9 (Dąbrowa Górnicza oraz powiaty będziński i zawierciański) oraz nr 11 (Jaworzno, Sosnowiec) na lewicowe ugrupowanie zagłosowała ponad połowa biorących udział w głosowaniu (o ponad 30 punktów proc. więcej osób niż na AWS). Pewne prawidłowości widoczne są również w wypadku pozostałych formacji. Przymierze Społeczne zdobyło istotnie lepszy rezultat w okręgach nr 8 (częstochowski) i nr 9 (Dąbrowa Górnicza oraz powiaty będziński i zawierciański), natomiast Unia Wolności w przemysłowym centrum województwa – okręgu katowickim i chorzowskim.

Tabela 14.4. Wyniki wyborów do sejmiku województwa śląskiego w 1998 r. w podziale na okręgi wyborcze.

Okręg	AWS		SLD		PS		UW		RPO		RP		RAŚ	
	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M
1	38,39	5	25,81	3	4,34	0	15,15	2	3,27	0	4,49	0	7,00	0
2	42,63	5	27,56	3	5,85	0	14,59	2	2,43	0	6,93	0	-	-
3	37,29	3	33,38	2	5,11	0	12,35	1	2,60	0	3,12	0	-	-
4	32,67	2	31,49	2	2,25	0	23,29	1	1,97	0	5,08	0	3,26	0
5	31,71	2	31,00	2	3,55	0	23,75	1	4,54	0	5,45	0	-	-
6	40,04	2	28,74	2	3,37	0	14,33	1	1,99	0	4,88	0	7,05	0
7	44,00	4	24,32	2	3,50	0	10,43	1	2,74	0	8,97	0	6,03	0
8	31,94	3	43,03	5	8,87	1	8,14	0	3,45	0	2,89	0	-	-
9	15,79	1	50,48	4	11,95	0	12,18	1	4,31	0	5,28	0	-	-
10	37,13	3	27,18	2	6,48	0	18,89	2	6,26	0	4,06	0	-	-
11	21,69	1	53,31	4	4,50	0	13,08	0	2,16	0	5,27	0	-	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PKW.

Wśród 75 wybranych radnych 59 pełniło swoją funkcję przez całą kadencję 1998-2002, 13 zostało posłami po wyborach parlamentarnych z 2001 r. i zrezygnowało z mandatu, a Mirosław Sekuła w lipcu 2001 r. został powołany na

stanowisko Prezesa Najwyższej Izby Kontroli. Prezydium sejmiku tworzyli Ryszard Ostrowski (przewodniczący; UW), a na stanowiskach wiceprzewodniczących zasiedli: Marek Trombski (SLD), Bożena Siedlecka (AWS) i Wojciech Szarama (AWS), którego 28 grudnia 2001 r. zastąpił Henryk Zaguła (Unia Wolności). Podobnie jak na poziomie krajowym, o kierunkach regionalnej polityki w województwie śląskim decydowali przedstawiciele AWS i UW. Dnia 10 listopada 1998 r. sejmik wybrał marszałka województwa (Jan Olbrycht; wybrany z list AWS) oraz powołał zarząd województwa w składzie: Jan Rzymiełka (UW), Grzegorz Szpyrka (AWS), Lucjan Kępka (UW) i Jerzy Guła (AWS). W marcu 2000 r. Rzymiełka został posłem na Sejm RP, obejmując mandat po Leszku Balcerowiczu, który został prezesem NBP^[17]. W strukturze sejmiku dominowały osoby z dużym doświadczeniem publicznym (średnia wieku radnego wynosiła 47,35 lat, natomiast kandydata 47,57 lat). Najmłodsi radni w chwili wyboru mieli 25 lat (Michał Urban i Sylwia Adolf z SLD oraz Sebastian Szymonik z AWS), a najstarszy ukończył 68 rok życia (Maciej Krzanowski z UW). W odniesieniu do płci kobiety stanowiły 16% składu sejmiku (12 spośród 75 radnych), choć odsetek kobiet na listach wyborczych wynosił 21,9%. Co ciekawe, aż 5 z 12 kobiet (41,67%) dostało się do sejmiku, mimo że znajdowały się na miejscach niemandatowych (dla porównania dla mężczyzn odsetek ten wynosił 30,16%).

Wybory do sejmiku śląskiego z 2002 r. zdecydowanie zmieniły regionalny krajobraz polityczny. Wśród 48 radnych sejmiku II kadencji tylko 15 to radni powtórnie wybrani^[18]. Świadczy to o skali klęski części ugrupowań. Ostatecznie próg wyborczy przekroczyło 6 komitetów wyborczych: koalicja Sojusz Lewicy Demokratycznej–Unia Pracy (25,78%), koalicja Platforma Obywatelska–Prawo i Sprawiedliwość (14,22%), Liga Polskich Rodzin (11,37%), Samoobrona RP (11,05%), Unia Samorządowa (5,82%) oraz regionalny KWW Wspólnota Samorządowa Województwa Śląskiego (7,96%).

[17] J. Kina, W. Trólka, T. Żak, A. Warzecha, *Pierwsza kadencja samorządu Województwa Śląskiego 1998-2002*, Katowice 2002, s. 8.

[18] S. Wróbel, M. Jasikowska, *Wyniki wyborów samorządowych do Sejmiku Województwa Śląskiego w 2002 roku*, „Studia Politicae Universitatis Silesiensis” 2005, t. 1, s. 121.

Największą porażkę poniosła Unia Wolności, która pod szyldem Unia Samorządowa w skali kraju zdobyła jedynie 3 mandaty (w tym 1 w woj. śląskim). Tym samym potwierdził się gwałtowny spadek poparcia dla tej formacji odnotowany w wyborach parlamentarnych z 2001 r. Mandat w sejmiku województwa śląskiego z ramienia tej formacji zdobył Antoni Piechniczek (okręg nr 5) – selekcjoner reprezentacji Polski, pod którego wodzą polscy piłkarze zdobyli brązowy medal na Mistrzostwach Świata w 1982 w Hiszpanii. Wśród przegranych znalazły się natomiast takie postacie, jak: Ryszard Ostrowski (przewodniczący sejmiku śląskiego kadencji 1998-2002 i lider śląskich struktur UW), a także Lucjan Kępka oraz Waldemar Jędrusiński (byli członkowie zarządu województwa śląskiego).

Wynik gorszy o niemal 8 punktów procentowych w porównaniu z rokiem 1998 zdobyła również koalicja SLD–UP. Mimo to, tej formacji udało się utrzymać ok. 41% mandatów (20 z 48 w sejmiku woj. śląskiego) i wprowadzić do sejmiku jedynki ze wszystkich okręgów. Wśród kandydatów tej partii rekordowy wynik (21 252 głosów) uzyskał Michał Czarski w okręgu sosnowieckim, a do sejmiku dostała się spora grupa kandydatów z miejsc niemandatowych (we wspomnianym okręgu sosnowieckim byli to np. startujący z piątego miejsca Tadeusz Fudała oraz „siódemka” Marian Gajda). Drugi wynik w skali województwa osiągnęła zblokowana lista PO–PiS, którą poparło 14,22% głosujących, co przełożyło się na 10 miejsc w sejmiku. Nieco gorsze wyniki niż średnia ogólnokrajowa odnotowały LPR (11,37%; 7 mandatów) oraz Samoobrona RP (11,05%; 6 mandatów).

Pewnym fenomenem w skali kraju były wyniki komitetów regionalnych w województwie śląskim. Szczególny sukces wśród tych formacji osiągnął KWW Wspólnota Samorządowa Województwa Śląskiego założony przez byłego marszałka województwa Jana Olbrychta. Był to jeden z trzech (obok Mniejszości Niemieckiej w województwie opolskim oraz Wspólnoty Małopolskiej w Małopolsce) komitetów stricte regionalnych, który wprowadził swoich przedstawicieli do sejmików^[19]. Co istotne, na listach wyborczych WSWŚ znalazło się

[19] Tamże, s. 115.

wielu śląskich działaczy wchodzących wcześniej w skład AWS (w tym byli radni wojewódzcy, m. in.: Janusz Frąckowiak czy Jerzy Guła). Tym samym formację tę można uznać za kontynuatorkę prawicowej koalicji. Zresztą podobną strategię w innych województwach stosowali regionalni politycy wywodzący się z AWS. Wystarczy tu wymienić wspomnianą Wspólnotę Małopolską. W skali województwa WSWŚ zdobyła 7,96% głosów, co przełożyło się na 4 mandaty. Jeden z nich przypadł Olbrychtowi (startującemu z ostatniego, siódmego miejsca na liście w okręgu bielskim). Rekordowy wynik w ramach WSWŚ (18 000 głosów) w okręgu gliwickim odnotowała żona byłego premiera Jerzego Buzka – Ludgarda.

Dobre wyniki, ale nieuprawniające do uczestnictwa w podziale mandatów, uzyskały również: Polskie Stronnictwo Ludowe (4,31%), Ruch Autonomii Śląska (4,24%) oraz KWW Konfederacja Ruch Obrony Bezrobotnych RP (3,14%). Cechą charakterystyczną w odniesieniu do śląskich regionalistów jest znaczna zmienność poparcia. Przykładowo, lista RAŚ w okręgu nr 3 (Jastrzębie-Zdrój, Rybnik, Żory, powiaty: mikołowski, raciborski, rybnicki, wodzisławski) uzyskała 11,08%, w okręgu katowickim – 6,13%, a w okręgu chorzowskim – 5,86%, natomiast w odrębnych tożsamościowo okręgach bielskim, częstochowskim i sosnowieckim formacja zdobyła poniżej 1% ważnie oddanych głosów.

Tabela 14.5. Rozmiar nadreprezentacji w wyborach do sejmiku województwa śląskiego z 2002 r.

	SLD-UP	PO-PiS	LPR	SPR	WSWŚ	US
Poparcie (%)	25,78	14,22	11,37	11,05	7,96	5,82
Mandaty w sejmiku (%)	41,67	20,83	14,58	12,50	8,33	2,08
Różnica	15,89	6,61	3,21	1,45	0,37	-3,74
Nadreprezentacja	0,62	0,46	0,28	0,13	0,05	-0,64

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PKW.

Podobnie jak cztery lata wcześniej, większość ugrupowań startujących w wyborach do sejmiku śląskiego charakteryzowała się dużą zmiennością terytorialną poparcia. Zwycięska koalicja SLD-UP po raz kolejny zdecydowanie najlepszy wynik uzyskała na terenie Zagłębia Dąbrowskiego (39,58%). W pozostałych okręgach procentowe poparcie dla tej formacji było niższe niż średnia

ogólnokrajowa. W okręgach nr 2, nr 3 i nr 4 wynik SLD–UP ledwie przekroczył 20% głosów. Zdecydowanie bardziej jednolite poparcie miała wspólna lista PO–PiS, która we wszystkich częściach województwa osiągnęła wynik oscylujący wokół 15% (najlepszy w okręgu katowickim – 16,57%, a najgorszy w bielskim – 12,72%). Dość zbliżone wyniki w poszczególnych okręgach odnotowała również lista LPR. Większe zróżnicowanie pod względem geograficznym wykazywało poparcie dla Samoobrony RP. Najlepsze wyniki formacja A. Leppera uzyskiwała w okręgach częstochowskim (17,41%) i sosnowieckim (14,24%), a najgorszy w okręgu chorzowskim (6,85%). W wypadku WSWŚ oraz Unii Samorządowej zróżnicowanie poparcia nie wynikało z odrębności tożsamościowej, lecz oferty personalnej tych komitetów w poszczególnych okręgach (WSWŚ: Ludgarda Buzek w okręgu nr 4; US: Antoni Piechniczek w okręgu nr 5).

Tabela 14.6. Wyniki wyborów do sejmiku województwa śląskiego w 2002 r. w podziale na okręgi wyborcze (komitety uczestniczące w podziale mandatów).

Okręg	SLD–UP		PO–PiS		LPR		SRP		WSWŚ		US	
	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M
1	24,48	3	12,72	1	14,88	1	9,88	1	9,25	1	6,27	0
2	20,66	2	16,57	2	13,04	1	7,45	1	9,80	1	6,46	0
3	20,27	3	14,45	2	12,59	1	10,54	1	6,60	0	4,15	0
4	21,86	2	13,73	1	10,43	1	11,44	1	15,34	2	5,33	0
5	24,45	3	15,63	2	9,27	1	6,85	0	4,89	0	15,07	1
6	29,96	3	13,56	1	9,71	1	17,51	1	6,27	0	2,01	0
7	39,58	4	13,17	1	8,56	1	14,24	1	2,82	0	2,60	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PKW.

W składzie zarządu województwa II kadencji znaleźli się: Michał Czarski (marszałek, wybrany z list SLD–UP), Sergiusz Karpiński (wicemarszałek, SLD–UP), Jan Grela (wicemarszałek, Samoobrona RP), Marian Jarosz (członek zarządu, SLD–UP) oraz Wiesław Maras (członek zarządu, SLD–UP)^[20]. Prezydium

[20] *Zarząd II kadencja*, <https://zarzad.slaskie.pl/content/1416347460>, [dostęp: 21.03.2023].

sejmiku stworzyli natomiast przewodniczący Zbigniew Wieczorek (SLD–UP) oraz wiceprzewodniczący: Małgorzata Ochęduszek-Ludwik (SLD–UP), Jerzy Kłudka (Samoobrona RP) oraz Antoni Piechniczek (Unia Samorządowa)^[21]. Biorąc pod uwagę strukturę sejmiku, to wśród radnych dominowały osoby powyżej 50 roku życia (26 radnych, 54,17%), choć grupa ta stanowiła tylko nieco ponad dwie piąte kandydatów (dokładnie 467 spośród 1087 startujących; 42,95%). Pod względem płci kobiety stanowiły 14,58% (7 z 48 radnych), choć wśród kandydatów odsetek ten był niemal dwa razy wyższy (294 z 1087 startujących; 27,05%). Procent kobiet w sejmiku województwa śląskiego nieznacznie spadł więc w porównaniu z wyborami z 1998 r. (choć w skali kraju tendencja była odwrotna). Kobiety zwykle zajmowały jednak miejsca niemandatowe, przez co miały utrudnioną możliwość zdobycia miejsca w sejmiku. Większość kobiet radnych pochodziła z list SLD–UP (4 radne). Pozostałe wywodziły się z szeregów PO–PiS (1 radna) oraz Wspólnoty Samorządowej Województwa Śląskiego (2 radne). Co istotne, aż 4 z 7 kobiet (57,14%) zdobyło mandat w sejmiku, mimo że na liście wyborczej zajmowały miejsca niemandatowe (wśród mężczyzn odsetek ten wyniósł zaledwie 14,63%).

Podsumowanie

Wybory do sejmiku województwa śląskiego z lat 1998 i 2002 r. rozpoczęły obserwowaną do dziś tendencję upartyjnienia samorządu wojewódzkiego oraz uczynienie z tego poziomu bazy dla terenowych struktur ogólnopolskich ugrupowań. Widać to szczególnie w inicjalnej elekcji sejmikowej, w której kampania zdominowana została przez logikę ogólnopolskiej rywalizacji między dwoma ugrupowaniami ukonstytuowanymi w wyniku podziału postkomunistycznego – lewicowego Sojuszu Lewicy Demokratycznej oraz prawicowej Akcji Wyborczej Solidarność. Choć w województwie śląskim na obie formacje głosował zbliżony odsetek elektoratu (co w konsekwencji oznaczało identyczny wynik mandatowy),

[21] *Sejmik wybrał Prezydium, Marszałka oraz Zarząd Województwa Śląskiego*, https://slaskie.pl/content/492_2002-11-26?page=1061, [dostęp: 21.03.2023].

to zmniejszenie dystansu pod względem poparcia społecznego między nimi i niespójność AWS w obliczu reformy administracyjnej mogły świadczyć o zbliżających się problemach prawicowej koalicji. Partie ogólnopolskie zdominowały również sejmik po wyborach z 2002 r. Centralną pozycję w śląskiej polityce (podobnie jak w skali kraju) zajęła koalicja SLD–UP, a skład sejmiku w zasadzie uzupełniły formacje, które rok wcześniej uzyskiwały status ugrupowań relewantnych na poziomie parlamentu (PO, PiS, LPR, Samoobrona RP).

Tabela 14.7. Indeks rywalizacyjności, agregacji oraz efektywna liczba partii w wyborach do sejmiku województwa śląskiego w latach 1998 i 2002.

	1998	2002
Poparcie dla pierwszego komitetu [%]	34,70 (AWS)	25,78 (SLD–UP)
Poparcie dla drugiego komitetu [%]	33,57 (SLD–UP)	14,22 (POPiS)
Stopień rywalizacyjności	0,97	0,55
Stopień agregacji	10,33	6,94
ELP (poziom sejmiku)	2,72	4,01

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PKW.

Niewątpliwie wybory do sejmiku uwidocznily również mankament reformy administracyjnej z 1999 r., która stworzyła duże województwa mogące sprostać wyzwaniom związanym z integracją europejską, ale jednocześnie województwa nieodpowiadające historycznym regionom państwa polskiego. Ta niespójność tożsamościowa mocno odbija się na dużym zróżnicowaniu preferencji wyborczych, a co z tym związane znaczną terytorialną zmiennością poparcia startujących ugrupowań. W badanym okresie nietrudno zauważyć różnice w preferencjach elektoratu między Górnym Śląskiem, Zagłębiem Dąbrowskim (bastionem SLD) oraz okręgami częstochowskim i bielskim (często zbliżonymi preferencjami odpowiednio do woj. łódzkiego oraz woj. małopolskiego). Wynika to poniekąd ze specyfiki samego województwa, którego ziemie należały do trzech różnych zaborów, a ludność poszczególnych subregionów mocno akcentuje swoją odrębność tożsamościową.

Ten ostatni czynnik wpływa na to, że sejmik województwa śląskiego wykazuje nieco niższy stopień upartyjnienia niż organy tego szczebla w innych

województwach. W roku 2002 był to jeden z trzech sejmików, do którego dostało ugrupowanie o charakterze regionalnym (Wspólnota Samorządowa Województwa Śląskiego), a dobry rezultat (szczególnie w tych miastach i powiatach, w których mieszkańcy wykazywali przywiązanie do śląskiej kultury i języka), będący zwiastunem przyszłych sukcesów, osiągnął Ruch Autonomii Śląska. Tym samym województwo śląskie, tytułowe „niespójne województwo” odznaczało się na upartyjnionej mapie polskich samorządów wojewódzkich.